

indenfor« (1800; 43). Erritsø-manden satte til jul hyldepinde over alle døre (ØJylland; 44). En hyldegren opbevaret i huset værner mod hekse fortræd (Angel; 11), ligeså hyldeved brugt som brændsel (45); er øllet forhekset, så det ikke gærer, fyres med hyldegrene under bryggekedlen (46) eller noget af øllet hældes med trylleformel i bageovnen ophedet med hyldekvass, så må heksen vise sig, skoldet og forbrændt (1700-t; 47). Giver fløden ikke smør som følge af forhekselse, sættes i kærnen eller kærnestagen lidt hylde, helst »flyvehylde« (48), sml. røn bd. 3, eller kærnen skoldes med dekocht af den grønne inderbark (VJylland; 49).

I en omstændelig ritus indgår gløder af hylde for at få tyv til at bringe det stjålne tilbage (ØSjælland; 50). Forhekset person skal stå på ung hyldegren og stryges tre gange med to hænder fra issen og nedefter til jorden, mens en trylleformular fremsiges (47).

Fingerlang stump hyldegren anbragt på særlig måde i tøjret beskytter køerne på marken (Fåborgegnen; 51). Før St. Hans aften sætter man »hyldeskud« (løvede hyldekviste) i hørstykket som værn mod hekserne og for at drive hørren i vejret – den skal blive lige så lang som risene rager i vejret (NFyn; 52), de kaldes på Sjælland »hyldeblus« (53), i NVSjælland hedder det at *maje* hørren og værner den mod uheld (54), sml. pil bd. 2, røn bd. 3.

LITTERATUR: (1) *161* 1906/31d;609; (2) *488j* 2,8f; (3) *546* 15,1927,62; (4) *488j* 1,115; *941g* 59f; (5) *161* 1906/23:503,767; *24* 90; (6) *161* 1906/23:52; (7) *450* 36; (8) *885* 11,1942,229; (9) *161* 1906/23:606; (10) *449* 1950,26; (11) *107* 1948–50; (12) *161* 1906/23:506,546; (13) *24c* 12; *161* 1906/23:333; (14) *549* 153; (15) *830* 6,1886,95; (16) *24* 53; *466b* 42; (17) *891b* 1819,196; *891c* 282f; (18) *228g* 23408; (19) *161* 1906/38:2251; (20) *488g* 1,40; *228e* 1,715; (21) *830* 6,1886,14; *488* 9,1888,39; *634* 15149,16867,18754; (22) *830* 8,1887,181; *161* 1906/23:1042; *107* 1963; (23) *488i* 1,343; (24) *488i* 4,582f; (25) *488g* 1888,75; (26) *161* 1906/23:82; (27) *941d* 45,102; (28) *675* 1805,351; (29) *243* 1,1955–59,21; (30) *161* 1906/23:244; (31) *488* 8,1886,45f; (32) *488i* 1,128; (33) *488i* 1,297f; (34) *794* 9,1881–83,353; (35) *488j* 2,8; (36) *24c* 25,42; (37) *228c* 74; *169* 7,1911,321; (38) *488i* 6,2,176; (39) *634* 12006; (40) *488i* 5,346; (41) *488j* 5,49,205,222; (42) *161* 1906/23:242,281; (43) *739* 2,378; (44) *161* 1906/23:2251; (45) *1008* 4,1916,534; (46) *273* 193; (47) *679* 1,462f sml. 464; (48) *891* 52; *19* 244; (49) *328* 1,33; (50) *679* 1,419; (51) *161* 1906/23:1023; (52) *760* 262,441; *830* 8,1888,39; *161* 1906/23:962; *413a* 201f; (53) *830* 2,1885,110ff og *7,1887,89*; (54) *24* 53,68.

SPÅDOMME

Om en hylde, der gror (1845) ud af kirkemuren i Nortorf Holsten og aldrig kan ryddes, skal dronning Margrethe I have spået, at der vil udbrude krig og et slag stå nær byen, når træet er så højt, at en hest kan bindes til det. Så hurtigt kommer en hvid konge med sin hær nordfra, at folk, der arbejder på markerne, næppe får tid til at skjule sig bag møgbunkerne. Han binder sin hvide hest til stammen, sejrer i det store slag og bliver herre over hele verden, som i lang tid får fred. O. 1810 var hylde så høj, at den nåede kirkens tag, 1813 kom fjenden virkelig til Nortorf og man troede, at nu gik spådommen i opfyldelse – især da den danske konge havde hvidt hår. Fjenden huggede træet ned, men det skød atter frem. I landsdelen er optegnet flere lignende sagn (1).

Når hylde ved Hoddeby kirke er så stor, at en hest kan bindes til den, skal en tysk konge med visse arm her møde den danske konge og begge binder deres hest til hylde; de slutter fred og Slesvig-Holsten vender hjem til Danmark (2). Det samme er sagt om hylde ved Sdr. Løgum kirke, kong Christian IX skulle engang binde sin hest til den, men det skete aldrig; grønnes hylde for tredje gang efter en omhugning, kommer »kongen« eller Holger Danske og et vældigt slag begynder; træet er et sejrstræ (3).

Magnus og hans mænd kommer engang ridende over Lyrskovhede og det er trange tider i Danmark, men endnu (1845) gror en gammel hylde ved hær- og oksevejen, og så længe den lever, kan de befri landet af fjendens hånd; under træet sover Magnus og hans mænd, men de vågner til dåd, når Danmark er i nød (4).

Når hylde træet på stien overfor Krop kirkes dør i SSlesvig er så stort, at man kan binde en hest til den, kommer en dansk konge ridende på en hvid hest, han binder den ved hylde og går ind i kirken (5). På Nr. Brarup kirkegård i Angel groede et hylde træ, som engang var så stort, at en dansk konge, der kom ridende, kunne binde sin hest til det, men hesten åd blade og grene og det sygnede hen; træet skal dog gro videre og hændelsen gentage sig (6).

En spåkone sagde, at når hylde ved Lindholm kirke blomstrede, skulle en krig bryde ud; det skete 1914 (7).

Om gammel hylde ved Agerskov kirkegårds nordre side siges, at når den når op til taget, skal en dansk konge binde sin hest ved træet, og der kommer en stor krig (8), når det kan bøje grene ind ad vinduerne, visner det, men følges af et rønnetræ, og til det binder soldater deres

heste (9). To gange er hylden fældet og atter groet frem, tredje gang binder kongen sin hest til den (10). 1919 var træet blevet så højt – »man kan se, at det har måttet kæmpe sig frem« (11). Det blæste om 1935, skød igen frem fra roden og blev 1957 plantet om. Christian X har et par gange været ved hylden, men kom ikke ridende, så man venter stadig på, at spådommen skal opfyldes (12).

Når tyrkerne kommer, binder de deres heste til en stor hyld groet op i Viborg sø (13), viser træet sig på et grundt sted Hyldebakkerne i søen, bliver det skåret ned, så Sybilles spådom ikke skal gå i opfyldelse (14), sml. s. 356. Tyrken prøver at erobre Danmark, når en hyld skyder frem på Asmild kirkemur (15).

Om en meget tykstammet hyld i kammerråd Valeurs have i Fredericia blev sagt, at når den gik ud, ville tyrkerne erobre byen; ryddet i forbindelse med anlæg af parkeringsplads (15b).

Kort før verdens undergang står en hyld på holm ved Bellinge bro over Odense å og en konge binder sin hest til den (16). Når en hyld, som engang vokser ud af kirkemuren i Asminderød NSjælland, er blevet så stor, at en hest kan bindes til den, dræbes de fleste danskere i en krig. Det var i lange tider almindeligt, at kirkegængerne brækkede skud af hylden, så den ikke blev større. Lignende sagn kendes om hyld på Sale kirketårn ved Vinderup NJylland. (17).

LITTERATUR: (1) 614 378–80; (2) 161 1906/23: 3353; 877 1,1933,161; (3) 877 1,1933,161; (4) 161 1906/23:3345; (5) 161 1906/23:3361 (1945); (6) 885 14,1937–38,127; (7) 885 15,1938–39,80; (8) 488j 2, 231f; (9) 488j 2,234; (10) 488i 3,375f; (11) 935 86; 964 12/8 1947; (12) 149 15/10 1959; (13) 488 6,1883, 234; (14) 488j 3,273; (15) 383 47; (15b) 107 1976; (16) 278 11,1938,48; (17) 488i 2,337 og 488j 3,52.

VARSLER, KALENDERREGLER

Skyder en hyld frem ved husets syld, betyder det lykke (1), sml. s. 192.

Der dør altid mange mennesker, når hylden blomstrer (Hvirring Øjylland; 1b).

Blomstrer en hyld to gange på et år eller om vinteren, varsler det dødsfald i ejerens familie (2). Da en gammel kone ved Roskilde fjord var død, visnede det hylde træ, hun for 55 år siden plantede sammen med kæresten (3).

Når hyldebærrene modnes, begynder hønsene at fælde fjerene (Sjælland, Fyn; 4).

Gammeltøl skal brygges, mens hylden blomstrer (NSjælland; 5) og silden saltes, så er den bedst (Bornholm; Fur; 6): Når hylden blomstrer på

hyldeleslet, · så er det tiden, da silden sætter · som blink af lyn i de lyse nætter · om landets kyster sin stime tæt. · Skal læggesilden få kraft og fylde, · så må den lægges i duft af hylde (Bornholm) Chr. Stub-Jørgensen (7). Når hylden står hvid, leger suderen og bider på krogen (8), men ålen er lunefuld, snart inde ved land og snart langt ude (Ærø; 9), og der er ingen blankfisk = sild, makrel etc. i handelen (Møn; 10).

Når hylden blomstrer skal havren skride (NFyn; 10b).

Om foråret stod man tidligere op om morgenen for at klare arbejdet og havde behov for et ekstra måltid: bonden og hans tyende måtte savne formiddagens mellemmad ca. kl. 8, til hyldens knopper var så store som museøren (11), og når bladene kunne dække et øje (eller grenene), begyndte man at sove til middag (12).

Usædvanlig stærk duft fra blomstrende hyld varslede snarlig regn eller torden (13): rengang dufter fra kålgårdsdiget · og hyld bag lavendlers hegn, · véd da gamle An' Væver for vist, · at natten vil ende med regn Jeppe Aakjær (14).

Når katten river i hylde træet, bliver det stormvejr (NVSjælland; 15). Mange hyldebær spår kold vinter (16). Når rønnebær er røde, · er honningtrækket øde; når hyldebær er sorte, · er sommeren ganske borte (Åsum Fyn; 17).

LITTERATUR: (1) 519 52; (1b) 413a 25f; (2) 830 9,1888,234; 520 53; 161 1906/23:1977 (Djursl.); (3) 380 nr. 49,1954; (4) 586 1,1879,474 (Sjæll.); 760 277, 562; (5) 250b 31 (Horns h. o.1820–30); 128 47; 941f 79; (6) 822 142; 449 1947,27; 161 1906/23:683; 502 37; (7) 867b; (8) 457 juli 1954; 648B 61; (9) 477b 50; (10) 64 27/6 1955; (10b) 760 402,560; (11) 488f 1, 1891–93,39f og tb.1,31f; 19 243 (Fyn); 760 277 sml. 168; 339 218 (Tåsinge); 278 1928,179 (Langel.); 292 200 (Agersø); (12) 830 8,1887,42 (Mors); 488f 1, 1891–93,39f, 488g 1,32f; 520 53; 19 243 (Fyn); 760 277; (13) 469 147f; 397c 101; (14) 1002d 173; (15) 684 210; (16) 65 17/11 1941; (17) 278 9,1936,24.

TALEMÅDER M.M.

I Jyllands magre egne har folk en abildgård, selv om den kun har én hyld og den står en halv mil fra huset (1). »Det fus i æblehaven«, sagde kællingen – hun havde kun en hyld og en pil (N-Fyn; 2).

Før tysken bliver dansken god, · gror figen af hylde rod (1879; 3); før vokser figen på hylde rod · før lybsken vorder dansken god (1875; 4). Når der er fare på færde siges: høgen er i hylde den! (Sjælland 1875; 4).

Ved Johanne Louise Heibergs afskedsforestil-

Hest bundet til hyldebusk på tegning af Niels Skovgaard i »Udvalgte sønderjydske folkesagn«, 1919.

ling på teateret i København 1864 kastede en mand en buket med hyldeblomster op på scenen – for at hylde hende og fordi hun nu blev »lagt på hylden« (4)!

Et mønster, som kniplepigerne i VSlesvig brugte, hed *hylblåster* = hyldeblomster (5). *Hyldebøsse* er militær slang for let automatisk håndvåben (6).

LITTERATUR: (1) 488d 403; (2) 519 4; (3) 586 2, 473; (4) 919 5.2,1875,170; (5) 228e 1,716; (6) 85b 109.

PROSA OG POESI

Hylden er næsten det eneste større træ, der blomstrer ved St. Hans, og derfor er hylden gået ind i vor bevidsthed som sommerens træ, som om al højsommers dejlighed strømmede ud af disse skønne mathvide, bløde blomster. Hylden er proletar, den har ingen steder hjemme og er dog allevegne. Den plantes ikke – men den

finder selv et tilfældigt sted... ofte uheldigt, men undertiden så velvalgt, at ingen havearkitekt kunne have anbragt den bedre (1). Fattigmands træ – det er hylden! Se, hvor den nøjsom med plads og sol støtter sig op til en lerklinet væg og ligesom beskyttende breder sine grene ud over de barbenede børn, der leger i dens skygge! Se på hylden, når den står i sin hjemmegjorte pragt – når den slår sine gulhvide skærme ud og breder en krydret, bedøvende duft omkring sig! Hvor pynter den på huset, både da og siden, når de hvide skærme er blevet til sortviolette bær, der slår gnister i solen. *Sophus Bauditz* (2).

Den lyser eventyrligt gennem sommernatten og dufter af sødme og hemmelig aroma; en sund og lægende ånde strømmer ud fra de store blomsterskærme med deres luftige broderi. Det er vor danskeste busk, ukuelig og sej som vor grundstamme *Sofus Franck* (3). Hylden [står] i

blomst og slynger sine hvide mælkeveje af stjernesystemer over det danske land. . . midt i sin ukuelige sejhed [bevarer den] et lige så lyst og venligt og *dansk* smil som bøgen. Dens sind er mildt, dens smil er lyst, dens væsen er sejhed og ukuelighed, ubøjlige vilje og styrke til at gro under de vanskeligste og besværligste vilkår. . . Er der noget træ, som har de danske nationale gode egenskaber, så er det den! (4); en stor busk med blomster, som var det vintersne i det sommergrønne. . . den og lindetræerne blev gennem alle årene i minde Danmarks duft og dejlighed *H. C. Andersen*, *En historie fra klitterne* (1860). Havde vi ikke bøgen, kunne hylden udmærket blive vort nationale træ. Man kan dårligt tænke sig et dansk landskab uden hyld *C. A. Hjerppe* (6).

Jeg kender ikke noget dejligere, finere træ end hylden. Dens grønlighvide blomster med det rene skær er jomfrueligt skønne *Achton Friis* (7), den duft af hyld, der er os så kær, så hjemlig og liflig som lugten af vort grove, mørke brød. . . Hyldens skærme med deres gullige lød som af gammelt elfenben. – Mon nogen busk så trofast som den har bevaret erindringer om de længst forsvundne somre. Den blomstrende hyld var det første syn, vi mødte, når vi slap ud i friheden i det blomstrende land; og det forbandt sig på en hjertelig og selvfølgelig måde med billedet af bondegårdens længer. . . Regnet for noget videre blev den aldrig. Den skyggede over et vandtrug eller gårdens mødding, groede mellem nælder og udrangeret gods. . . Men noget højtidsfuldt urørligt lå som en aura over den blomstrende busk. Den fik lov til at stå på sit af-sides grosted. . . den var i al sin upågæthed hjemmets hellige træ – og gemt bag det mørke løv, de hvide skærme og tunge sorte frugtklaser havde en dryade sin bolig. Hun var ikke klædt efter græsk eller italiensk mode. Hun lignede snarere en kær gammel bedstemoder. – Et eventyr i sig selv er hyldens hvide blomstring. . . i den lyse nat kan vi se de blomstrende hegn indstregede markerne med tågestriber af hvidt *Hans Hartvig Seedorff* (8).

Hele Sjælland over blomstrer hylden, i byerne og på landet, København selv er fuld af de store dunkle buske med hvide hænder bredt ud imod vejret, en kuppel af duft og svalhed, de dufter venligt, hele København dufter som en stor sval seng med grønne omhæng (a); hylden [rejste] sine telte, det sikre højsommertegn, hyldens lamper i den lyse nat, den modne, krydrede duft, som har en smag i sig af bindestuer og gæstekamre og sommerferier (b) – de grønlighvide

duftende blomster, der kuplede sig i lyse nætter og gjorde aftenluften så svanger, de smed blomsteret, som små udringede særke, i støvet, og nu er de tunge sorte klaser af bær, duggede af regn og som dyppet i skumle nætter – sommeren og sommerens duft! (c) *Johannes V. Jensen* (9).

I hegnet var hyldens brede skærme ved at folde deres gryn ud til stjerner og åbne for den krydlerlugt de gemte *Ellen Raabe* (10); lugten af dens blomster har en tvetydig sødme, døvende og let kvalmende, som opsteget af en St. Hans-mikstur, og tilsat en snigende os af kattepis *Christian Elling* (11).

Det er slet ikke til at forestille sig midsommeren uden denne blomstring i hele stakke af gulhvide hjul mod en blegblå himmel, en overdådighed af sødme, hvorom erindringerne står tæt. Hylden er uden fornemhed. Den har ikke bøgens magtfuldhed eller egens værdighed og slet ikke syrenens eller jasinens elegance. Den er den jævne mands træ, vogter af pladsen bag stalden og yderst i havehegnet, hverdagsagtig og beskedent, men fuld af enkel ynde. Dens virkning er egentlig at ligne ved den en bondepige i nystrøget bomuldskjole ville gøre blandt medsøstre i raffineret modeelegance *Knud Bavngaard* (11b).

To hylde træer. . . i deres svulmende, grågrønne sommerkjoler, rigt oversået med større og mindre hvide, gennembrudt halve og hele hjul i let og luftig hedebosyning *Knud Poulsen* (12). Tag en enkelt blomst op fra jorden og læg den i din hånd, da ser du, hvor den ligner en stjerne. I denne form – den samme som snekrystallets – bringer højsommeren dig det første varsel om høst. Blandt alle vækster drysser hylden de første Sankt Laurentii tårer – små bitte stjernesked – ud over jorden *Hans Hartvig Seedorff* (13), de drysser deres fine, nudelagtige stjerneblomster af sig og strør dem ud over jorden som et sommerligt snefald *Christine Reimer* (14).

I ældre tiders poesi anvendes hylden mest til at understrege en romantisk kirkegårdsstemning. L. Thurah er den første (?), der bruger den som sujet (Adskillige poetiske Sager 1721, 95). Det store gennembrud i dansk poesi skete efter sidste århundredskifte, hvor hylden navnlig benyttes i hjemstavnsdigtningen; tiåret 1911–20 nævnes den 185 gange i 185 digteres poesi (15).

Jorder [liget] · bag hyldebusken hist, at den kan strø · sit hvide blomster. . . ned · på graven *Adam Oehlschläger*, Hakon Jarl (1807); på moderens grav: Er ej hjertet hårdt som sten, · mærk min idræt, moder kære! · Her af denne hyldegren · vil jeg dig en fløjte skære! (Aladdin, 1805). Vantrevne hyld står sørgende · på skumle

kirkegård K. L. Rahbek 1825. Du blege blomst fra dødens stille have, · hvad vil du her blandt livets forårsblommer? · Er det som dødens budskab, at du kommer? · Har du ej nok blandt tusinder af grave? *Vilhelm Bergsøe* (16).

Imellem havens buske, · i solskin, regn og rusk, · med store blomster-duske · står der en hyldebusk. · I duften er der lindring, · når hjertet er bespændt, · dér kommer hver erindring · om gammelt, kært og kendt *H. C. Andersen* (5). Den skønne, korte nat så tit · tavs lyttet til vor elskovs sprog, · mens på et blomstertæppe hvidt · vi sad i hyldebuskens krog *Holger Rørdam* (17); jeg skjulte mig under dens hyld med svimlen · og vidste som barn ej bedre sted *Jeppe Aakjær* (18) og blomsterhvide hylde bygger · en hvælving fuld af duft og skygger, · hvor livet bliver godt og blidt *Marinus Schneider* (19). Ved gårdens længer breder hyldebusken · sig blomsterbugnende og saftig grøn, · – et køligt skyggely i dagens hede, · så dansk og duftende, så sommer-skøn *Thora Lange* (20). Hyldens krogede husmandsstatur · står støt foran ærlige stuer *Mads Nielsen* (21). De hvide skærme · ved hver en hytte, · hver lille haves · pryde og nytte. · · Af ingen farver · og pragt forblindet, · hvor er du ægte · og dansk i sindet. · · I natten lyser · de hvide hænder, · som hylden blidt · mod månen

vender *Valdemar Vester* (22). Du var arnens ven og vogter, · fattigmandens gode doktor – · træ for sagn og eventyr *C. Th. J.* (23); den er en moder øm og god · og værner store, små, · og af dens blomst kan du, dens ven, · en herlig lindring få *Otto Andersen* (24). De slanke skud med glinsende og grønne, svale blade · de strækker op mod gårdene, en søndagspyntet vagt. · Stråtekte, lave huse omkring en landsbygade · er næsten gemt af hyldens snehvide skærmepragt *Chr. Hvid Thomsen* (25), hylden [spejler] sig ren og stærk, · en bondepige i hvergarnssærk *Sigfred Pedersen* (26), og hylden bærer yndefuldt · sin lyse blomsterpragt; · den synes mig hver mørkningsstund · en brud i kniplingsdragt *Karen Skovbo* (27). Ak sjællandspige – mit hylde-træ, · foran din renhed jeg bøjer knæ. · Ånd ind nu min sjæl · som hylden i regnen *Harald H. Lund* (28).

Hyldene dufter i stuen ind · ude fra Danmarks haver *Thøger Larsen* (29). Hjertet skælver ved dit simple navn, · du blomst af alle Danmarks sommertanker *Kirsten Aakjær* (30) hvor hyldens hvide blomsterskærme mætter · med kølig duft den danske sommernat *O. J. Riisberg Jensen* (31), hylden dufter sødt, som kunne roden · en regnmæt lykke under muld erindre *Thøger Larsen* (32). Stærk som duften af jasmin · vækker

Bondehave hegnet af blomstrende hylde. Maleri af Emilie Mundt.

